

Amb 'C' de Calders

Durant la guerra vaig ser voluntari a l'exèrcit republicà. Allà, em van fer sergent cartogràfic, perquè era dibuixant. Vaig estar catorze mesos en un Estat Major d'una divisió. Vam perdre la guerra, com tots sabeu, i amb la meua unitat vaig passar a França. Després d'estar una setmana en un camp de concentració francès, a Prats de Motlló, em vaig escapar, perquè no m'agradava. Com que sóc un home petit –i això és un avantatge–, els senegalesos i la gent que em vigilava no em van veure. D'allà vaig anar a parar a Tolosa i, finalment, a Mèxic, on vaig viure vint-i-tres anys, que són molts anys. Allà em vaig casar i vaig tenir quatre fills. Quan la cosa va ser raonable i els fills se'ns feren grans i potser algun s'hi quedaria, la meua dona i jo vam decidir tornar.” Amb aquestes paraules, a l'edat de setanta-tres anys, Pere Calders esbossava el fil de la seva història personal, que va començar a Barcelona l'any 1912. Calders havia estudiat a Llotja, treballava en agències de publicitat i era dibuixant de ninots, “ninotaire”, a la premsa de l'època, on signava “Kalders”.

La passió per l'escriptura li aparegué de ben jove, cuidada i orientada pel seu pare, Vicenç Caldes, un impressor apassionat per la literatura. Així li explicava a Agustí Pons durant una entrevista l'any 1989: “A mi m'agradava molt escriure, era una autèntica vocació, sentia una necessitat interior d'explicar coses. I vaig començar molt jove. No tenia una idea de missatge, ni de voler canviar res, ni del món ni del meu entorn. Jo sabia que, escrivint, i en català, no m'hi guanyaria la vida. Ningú no en vivia! I vaig estudiar dibuix tècnic, especialitzat en arts gràfiques, coneixia totes les tècniques de reproducció. I en això he treballat, sempre. A Mèxic, també. Començava la jornada laboral a les vuit del matí i treballava unes deu o dotze hores, perquè jo tenia un petit estudi i feia feina per a una editorial. Aleshores, per poder tenir dues hores meves, em llevava a dos quarts de cinc de la matinada. I em posava a escriure...” I continua: “A Mèxic hi vaig arribar quan tenia vint-i-cinc anys. Érem un grup d'escriptors joves i en Josep Carner va tenir la preocupació de veure'ns i reunir-nos i que entenguéssim el que ens deia: que a Catalunya no es podia publicar en català, però, en canvi, que a Mèxic teníem llibertat absoluta per fer-ho. I el nostre deure era aprofitar-ho, és a dir, escriure i publicar.”

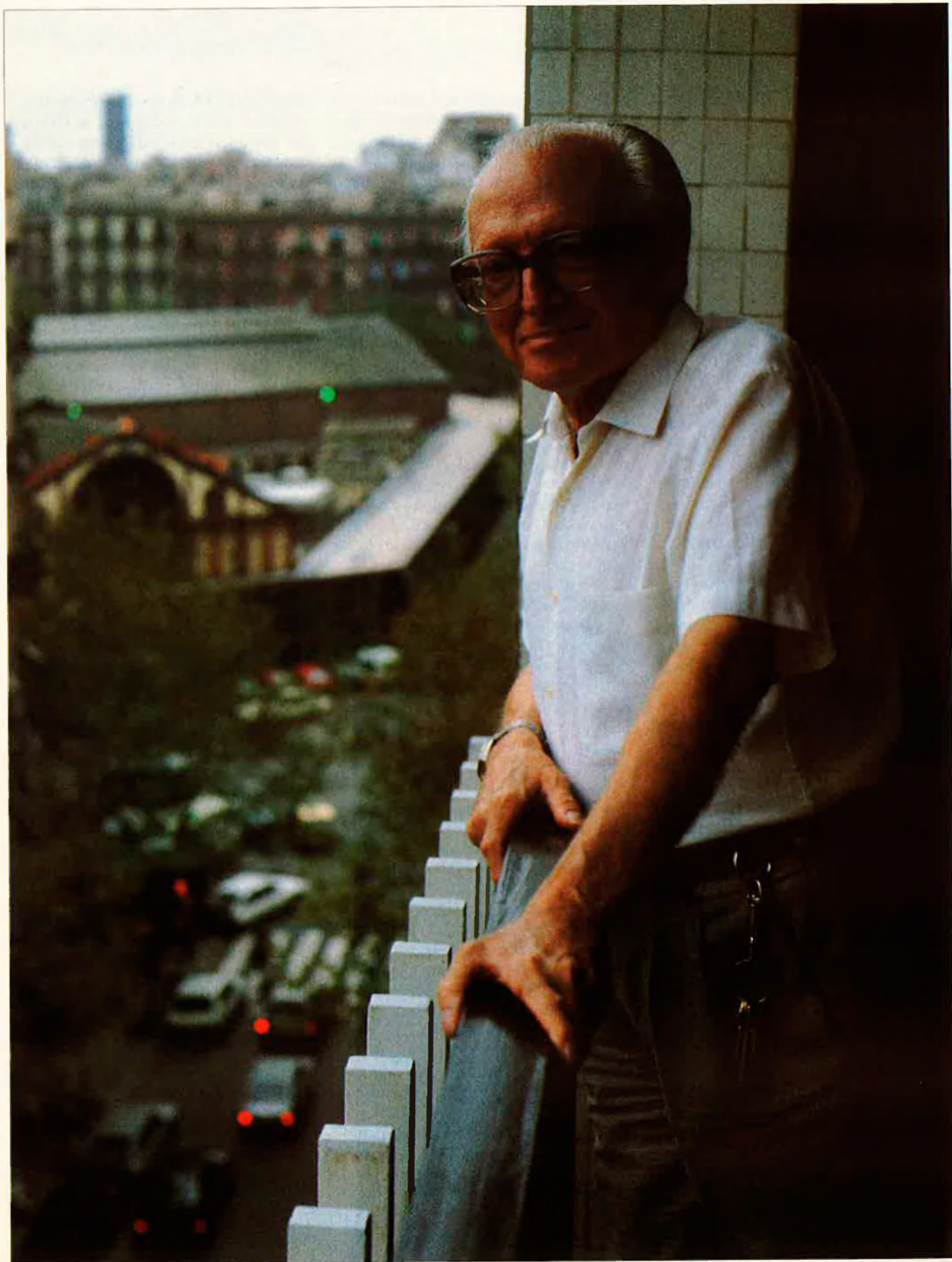
Així era Pere Calders: un home petit, de tarannà senzill, enginyós, patidor de mena, humorístic, amant de la pintura clàssica i detrac-

Pere Calders va morir de càncer dijous 21 de juliol als 81 anys. Desapareix un dels millors escriptors del segle XX que ha estat, en la seva faceta d'articulista, un company d'honor per a EL TEMPS. La seva activitat literària i el seu compromís cívic l'han convertit en un observador valuós de l'actualitat, recollida als seus escrits i a les diferents entrevistes que ens ha concedit en els últims anys. Us oferim alguns fragments d'aquestes converses franques.

tor de l'art abstracte. I un narrador excepcional: fantasiós, imaginatiu i posseïdor d'un estil directe i un llenguatge ric, que va començar a publicar l'any 1936, quan apareixia el recull de contes “El primer arlequí” i la novel·la, recentment reeditada per Edicions 62, “La Glòria del doctor Larén”. Després, en vingueren molts d'altres: “Cròniques de la veritat oculta (Premi Víctor Català 1954), “L'ombra de l'atzavara” (Premi Sant Jordi, 1963), “Tots els contes” (Premi de la Crítica Serra d'Or 1969), “Tot s'aprofita” (Premi de la Generalitat a la millor obra publicada l'any 1983)...

Calders ha cultivat una literatura difícil de classificar, a través d'un gènere literari, el conte, que durant força temps s'havia considerat menor i era menystingut per la crítica. Així ho va escriure en una ocasió l'escriptor Ferran Torrent: “Amb Pere Calders el conte esdevé literatura d'alta vàlua i llueix amb tota la seva esplendor. Això no és el signe dels astres ni de les estrelles –això no és Hollywood–, sinó l'empenta del creador que demana –i tothom li ho ha concedit– que se'l tinga en compte. Pere Calders ha reptat l'atzar, amenaçant-lo de manera semblant a com fa un personatge seu a *Demà, a les tres de la matinada*, perquè ‘sortís al carrer per a trencar-li la cara’, tot en defensa d'una dignitat literària. Per aquest atreviment ha estat necessari un bon colp d'imaginació, tret que recull sempre l'obra de Calders, i un no menys acurat treball –que desenvolupa en un no menys acurat llenguatge–, que li permet de dur-nos, als lectors, a la reflexió, a la fantasia, al realisme de la quotidianitat i fins i tot a l'humorisme caricaturesc.”

L'autor retornà a Catalunya l'any 1962, després d'un exili llarg, marcat sempre pel desig i el somni del retorn i esperat per un bon grapat d'amics amb els quals no havia deixat d'escriure's. Ho explicava en l'última entrevista que li va fer aquesta revista l'any 1992: “En tornar vaig posar-me de seguida en contacte amb en Rafael Tasis, en Marià Manent, amb en Joan Triadó, que és un excel·lent amic, amb en Miquel Arimany, amb en Rafael Albertí. Te'n diria una colla de gent, amb qui jo treballava en aquesta mica de llibertat que es donava; quan ja es podien fer reunions, encara que clandestines, a casa d'algun amic i començaven a sortir edicions en català amb totes les limitacions. Alguns companys van tornar exclamant-se de com n'estava, de malament, Catalunya. Jo vaig tornar trobant que em treia un pes del damunt, que no havia de pensar més en aquest allunyament que em tenia tan anguniejat.”

La glòria del doctor Calders

L'any de la mort de Pere Calders ha estat l'any de la recuperació d'una de les millors novel·les de la literatura catalana de tots els temps, *La Glòria del doctor Larén*. Va ser publicada en el primer any de la guerra civil, el desembre del 36, segons va establir Amanda Bath, i no s'havia reeditat mai. La timidesa i la modèstia van portar l'autor a fer cas d'una crítica negativa, una crítica molt desafortunada que li retreia que el lèxic no era massa ric –tret que nosaltres valorem gairebé sempre de forma positiva– i per això no la volia reeditar.

Jaume Aulet, en la introducció al primer volum de les *Obres Completes* de l'escriptor (Edicions 62, 1984), el volum que havia d'incloure la novel·la, deia que "l'autor, potser massa autocrític, actualment no (la) vol reeditar".

Crec que no va ser fins que Josep Maria Castellet, director literari d'Edicions 62, l'editorial de Calders, no la va llegir que, en aquesta casa, tothom acceptava, amb Calders i amb el crític negatiu, que la novel·la es trobava en un nivell clarament inferior a la gran alçada del seu autor. Quan Castellet la va llegir, segons va dir ell mateix en la presentació de la reedició del llibre a la premsa, va arribar a la fàcil conclusió que aquella narració s'havia de reeditar immediatament. L'autor va ser finalment convençut.

Crec que, si els fets van anar així, Josep Maria Castellet ha acabat amb una injustícia molt gran. A partir d'ara, entre als seus molts mèrits caldrà afegir, en un lloc destacat, aquest, el d'haver aconseguit recuperar *La Glòria del doctor Larén* i que la reedició aparegués en vida de l'autor.

La reedició em va donar ocasió per parlar un parell o tres de vegades –les darreres, per telèfon– amb Pere Calders. En la sobretaula del dinar de presentació de les novetats de Sant Jordi, vàrem parlar de la revista EL TEMPS. Posteriorment, només vàrem parlar de *La Glòria del doctor Larén*.

Sobre les influències d'autors o de grups contemporanis en el primer Calders, *El primer arlequí* i *La Glòria del doctor Larén*, em va confirmar una cosa, que la possible influència de l'humor de Trabal i del grup de Sabadell

era només coincidència i admiració i que si es podia parlar d'admiració i influència era en relació amb Massimo Bontempelli, com molt bé observa Amanda Bath en l'assaig *Pere Calders: ideari i ficció*.

I vaig parlar amb Calders de la narració reeditada perquè volia que m'aclarís si la Glòria del títol feia referència al nom de la protagonista i, per tant si la G inicial havia d'escriure's en majúscula. La pregunta podia semblar òbvia i ho era, perquè en la majoria dels casos apareix escrita en minúscula.

Apareix en minúscula a la *Gran Enciclopèdia Catalana*, al *Diccionari de la literatura catalana* (1979) d'Edicions 62 i al *Gran Larousse Català* d'Edicions 62, volum 2 de juliol de 1990, editat tres anys després que la mateixa editorial publicés l'assaig d'Amanda Bath on s'esmenta diverses vegades la novel·la, sempre amb la G majúscula.

Sense moure'ns d'aquesta casa, comprovem que a les taules cronològiques del volum *Invasió subtil i altres contes*, publicat l'any 1978 a la col·lecció dirigida per Joaquim Molas i Jordi Castellanos "Antologia catalana", apareix en majúscula –però sense accent–, si bé se la inclou dins de l'any 1937. I que Joan Melcior l'esmenta, en el pròleg, en minúscula, i, a més, coincideix amb les taules amb l'any de l'edició.

Les notes biogràfiques de les contracobertes dels llibres de Calders publicats per Edicions 62 i altres editorials l'escriuen gairebé sempre en minúscula i la daten, a més, el 1937. També ho fa, per exemple, L. B. i G. en la *Introducció a Pere Calders i a la seva obra* que enceta el volum antològic de Calders *Tres per cinc, quinze* (Lectures Moby Dick, Barcelona, 1984).

Jaume Aulet, en la introducció del primer volum de les *Obres Completes*, manté la g minúscula, i la data el 1936.

La primera edició de *La Glòria del doctor Larén* dels "Quaderns Literaris" d'Edicions de la Rosa dels Vents no porta cap data, i per això hi ha hagut la confusió entre el 1936 i el 1937. A més la g és escrita en minúscula i això explica el gran èxit que ha tingut aquesta versió del títol.

El volum reeditat enguany per Edi-

cions 62 a "El Balancí" ho aclareix, perquè, a la contracoberta, la Glòria del títol és el nom del protagonista i, per tant, apareix escrit en majúscula. Però a la coberta, el títol és imprès en caixa alta i per això es pot mantenir encara el dubte, si no es cau a llegir la contracoberta.

El fet explica que, un cop reeditat el llibre, en molts mitjans de comunicació escrits se citi encara amb la g minúscula, es tingui o no el llibre al davant. Les enciclopèdies manen i continuaran manant sobre molts assalariats dels mitjans de comunicació. Va escaure's amb motiu de la reedició del llibre i s'ha escaigut en la notícia de la desaparició de l'escriptor. No puc assegurar, per exemple, que en aquesta, i d'altres edicions d'EL TEMPS, aparegui escrit sempre correctament.

La Glòria del títol és la Glòria de la novel·la i, per tant, s'ha de conservar el nom de la persona en el títol. Això és el que em va dir Pere Calders. "El títol juga amb l'ambigüitat i és ambivalent", em va dir, "Es el nom de la dona del doctor Larén i la glòria, en minúscula, del doctor Larén, i perquè aquesta ambivalència funcioni, s'ha d'escriure Glòria, amb la G majúscula, perquè en primer lloc parlo de la dona i la segona acceptació hi és connotada".

Pere Calders em va fer l'aclariment, però no va mostrar-se en cap moment dolgut pel continuat error. L'únic sentiment que em va comunicar va ser el de la seva alegria, en sentir els elogis que li feia del seu llibre. Li vaig fer saber que havia trobat que era una narració excel·lent, de pedra picada, d'un nivell altíssim, que era un model en l'ús de la llengua i que la seva lectura, feta gairebé sense interrupcions, m'havia produït un dels plaers més intensos que recordava haver tingut a la meua vida, i en una edat on cada cop em costa més de trobar-ne de nous en el camp de la novel·la. Ara agraeixo la confusió del títol, perquè va ser l'excusa que vaig tenir per fer-li saber que, segons la meua modesta opinió, la reedició de la novel·la, la contribuiria a refermar, encara més, la glòria de Pere Calders, una glòria que pronostico perenne en el firmament universal de les lletres.

Lluís Bonada

Pere Calders ha estat un dels grans creadors de la literatura catalana d'aquest segle. I també n'és un dels escriptors més populars i coneguts. La popularitat li arribà el 1978, a través de l'obra teatral *Antaviana*, creada per Dagoll-Dagom a partir de textos de l'escriptor i musicada per Jaume Sisa. Després, amb la normalització de la llengua, alguns dels seus reculls de contes també han estat i són llegits per molts escolars. Els membres de Dagoll-Dagom recorden la importància d'*Antaviana* en el llibret del seu últim treball, *Historietes*: "Antaviana és una paraula màgica que s'inventa un nen per fugir dels deures escolars. Vàrem titular així l'espectacle perquè era una paraula que simbolitzava el món màgic i quotidià de Pere Calders. El ressò que va tenir en el moment de l'estrena l'any 1978 fou possible, en gran mesura, perquè era un dels primers intents de plantejar-se la creació teatral al marge de la temàtica política per cercar un nou llenguatge en el món de la poesia i la tendresa. *Antaviana* era una caixa màgica capaç de guardar personatges de tota mena, des de fades a Pares Noels, des d'Arlequins a delinqüents amb consciència social, a fi de sorprendre i emocionar l'espectador de la mateixa manera que el mestre Pere Calders ho aconsegueix amb els seus contes."

L'èxit i el reconeixement, doncs, li arribaren ja de gran. Ell deia que no se l'esperava, que no havia treballat mai per l'èxit ni la fama, ni per fer-se una carrera literària, sino pel país i

Pere Calders. Investit Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1986).

per la llengua. De manera que es va sorprendre agradablement quan el 1982 la Generalitat de Catalunya li concedia la Creu de Sant Jordi, i encara més quan el 1986 Òmnium Cultural el proclamava Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. O quan la Universitat Autònoma de Barcelona el feia Doctor Honoris Causa el 1992, el mateix any que rebia, amb la mateixa emoció, l'homenatge del petit poble que porta el seu cognom, Calders.

Títols i honors que l'escriptor emmarcava al passadís del seu modest pis al barri de Sant Antoni per on solia passejar cada matí, atent i observador, abans que l'evolució del càncer el deixés reclòs a casa. La proverbial modèstia de Pere Calders, combinada amb una suggerent capacitat irònica, es posava a treballar cada vegada que un indiscret periodista el visitava aquests darrers mesos. Amb un somriure burleta, preguntava a l'interfecte si la visita es devia al rumor del seu pròxim traspàs, el qual, òbviament content, s'encarregava de desmentir. Fins i tot en els pitjors moments, Calders no va perdre el seu taranna infatigable —no va deixar mai de fer l'article— ni aquell reducte exemplar d'amics i familiars, encapaçalats pel pirata Tísner i la seva néta, Diana, una estudiant de primària en qui Calders preveia una digna successora en el camp literari.

PILAR AYMERICH

Tot i així, el progressiu empitjorament de la malaltia va afeblir el natural optimisme del millor cantista català. La seva darrera aparició pública, a finals d'abril, en la cerimònia de reconeixement als Premis d'Honor, celebrada amb tots els honors al Saló Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, es va convertir en tota una demostració de civisme. Malgrat la seva delicada salut, Calders va decidir ser-hi present per rebre del president Pujol una escultura commemorativa. Després, completament exhaust, va desmaiar-se al taxi, però Calders, fill de la Catalunya civilitzada de pre-guerra, va saber estar allà on li pertocava. Creador radicalment lliure i ciutadà naturalment compromès, Calders era també un home feliç. I ho deia: "He rebut més del que mai havia esperat". L'esperen allà dalt, a l'ombra d'una atzavara.

Oriol Malló/Montserrat Serra

Calders. L'escriptor, a l'editorial Montaner i Simón, a l'agost de 1971.